

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ε. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

της αρχαίας ελληνικής γλώσσας

Θεωρία - Ασκήσεις

πίνακες κανόνων

τονισμός δίχρονων φωνηέντων

ιδιότυπο λεξικό ανωμάτων ρημάτων

ασκήσεις όλων των τύπων

ΓΙΑ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Κάθε γνήσιο αντίτυπο υπογράφεται από το συγγραφέα

ISBN 960-431-445-9

© Copyright: Δ. Πασχαλίδη, Εκδόσεις Ζήτη, Απρίλιος 1998, Θεσσαλονίκη

Η κατά οποιονδήποτε τρόπο και μέσο αναπαραγωγή, δημοσίευση ή χρησιμοποίηση όλου ή μερών του βιβλίου αυτού απαγορεύεται χωρίς την έγγραφη άδεια του συγγραφέα και εκδότη.

**Φωτοστοιχειοθεσία
- Εκτύπωση**

Βιβλιοπωλείο

Π. ΖΗΤΗ & Σια ΟΕ

18° κλμ. Θεσ/νίκης-Περαιάς (στροφή Τριλόφου) ● Τ.Θ. 170 57
Θεσσαλονίκη 542 10 ● ☎ & Fax (0392) 72 222 (3 γραμμές)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΖΗΤΗ

Αρμενοπούλου 27 ● ☎ (031) 203 720
Θεσσαλονίκη 546 35 ● Fax (031) 211 305

e-mail: ziti@hyper.gr

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Όσοι ασχολούνται με τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών γνωρίζουν πολύ καλά ότι η γνώση της γραμματικής είναι απολύτως αναγκαία για την προσέγγιση των αρχαίων κειμένων.

Είναι όμως εξίσου γνωστό ότι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο φιλόλογος για τη διδασκαλία –και ο μαθητής για την εκμάθηση– της αρχαίας ελληνικής γραμματικής είναι συχνά απροσπέλαστες.

Το πλήθος και η ποικιλία των γραμματικών φαινομένων επιβάλλει μια πιο συστηματική παρουσίασή τους και οι υπάρχουσες γραμματικές –αξιόλογες κατά τα άλλα– δεν ανταποκρίνονται απόλυτα με τη μεθοδολογία τους στις σύγχρονες διδακτικές ανάγκες και απαιτήσεις ούτε εμπεριέχουν, στο βαθμό που θα έπρεπε, στοιχεία της διδακτικής πείρας, τα οποία θα διευκόλυναν τόσο το διδάσκοντα όσο και τον διδασκόμενο.

Με την έκδοση αυτού του βιβλίου επιχειρήσαμε να αξιοποιήσουμε αυτήν ακριβώς τη μακρόχρονη διδακτική πείρα. Με συγκεντρωτικούς και συνοπτικούς πίνακες, με έμφαση στα "σκοτεινά" σημεία της γραμματικής, με την υπογράμμιση των πιο βασικών κανόνων και με παρουσίαση όλων των στοιχείων που συμβάλλουν στην κατανόηση των γραμματικών φαινομένων επιχειρούμε να βοηθήσουμε τόσο το μαθητή όσο και τον καθηγητή στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν όλες τις δυσκολίες της αρχαίας ελληνικής γραμματικής.

Τα στοιχεία που διαφοροποιούν το βιβλίο αυτό είναι η ταξινόμηση της ύλης και η μεθοδική παρουσίασή της, η καταγραφή όλων των προβλημάτων της γραμματικής, η προσπάθεια να επισημανθούν με έμφαση τα βασικά στοιχεία της γραμματικής και η συγκέντρωση ενός πλούσιου υλικού, που δίνει απάντηση σε όποια προβλήματα αντιμετωπίζουν διδάσκοντες και διδασκόμενοι.

Έτσι έχουν καταγραφεί με τρόπο ευσύνοπτο και μεθοδικό όλοι οι βασικοί κανόνες των γραμματικών φαινομένων· έχουν συγκεντρωθεί σε κατάλογο όλα τα ρήματα που παρουσιάζουν ιδιαιτερότητες στον τονισμό της δίχρονης παραλήγουσας, ενώ παράλληλα υπάρχουν πίνακες με όλες τις κατηγορίες των συνηρημένων, των ρημάτων β' συζυγίας, των συμφωνόληκτων παρακειμένων, των β' αορίστων κ.ά.

Τέλος, υπάρχει ένα ιδιότυπο λεξικό ανώμαλων ρημάτων όπου επισημαίνονται αναλυτικά όλα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε ρήματος.

Η χρησιμότητα όμως του βιβλίου έγκειται κατά κύριο λόγο στο πλήθος των ασκήσεων, στην ποικιλία και την πρωτοτυπία τους. Προσαρμοσμένες πλήρως στο νέο πνεύμα δίνουν στο μαθητή τη δυνατότητα να αφομοιώσει πλήρως τους θεωρητικούς κανόνες και να ανταποκριθεί απόλυτα στα νέα δεδομένα των εξετάσεων.

Για να δοθεί μάλιστα μεγαλύτερη δυνατότητα αυτενέργειας στο μαθητή παρατίθενται σε ειδικό ξεχωριστό τεύχος όλες οι απαντήσεις των ασκήσεων με πλήρη ανάλυση και αιτιολόγηση.

Είναι αλήθεια ότι κατά τη συγγραφή του πονήματος αυτού οι δυσκολίες ήταν τεράστιες. Οι αντιφάσεις στα βιβλία γραμματικής και στα λεξικά που κυκλοφορούν, τα κενά και οι ασάφειες πολλαπλασίασαν τα προβλήματα. Στο βαθμό που ήταν δυνατό ελέγξαμε και διασταυρώσαμε πλήρως όλα τα στοιχεία που παραθέτουμε. Σε ορισμένες περιπτώσεις παρουσιάσαμε όλες τις απόψεις και τις πηγές μας καταθέτοντας παράλληλα και τη δική μας γνώμη.

Ένας τόσο τεράστιος όγκος δουλειάς, και μάλιστα σ' ένα τόσο πολύμορφο γνωστικό αντικείμενο, θα ήταν αδύνατο να αντιμετωπιστεί χωρίς τη συνδρομή πολλών αξιόλογων συναδέλφων, τους οποίους αισθάνομαι υποχρεωμένος να ευχαριστήσω.

Από το φιλόλογο ζητούμε να αξιοποιήσει το υλικό που του προσφέρεται συνδυάζοντάς το με τη δική του διδακτική πείρα. Κάθε καλόπιστη κριτική θα είναι ευπρόσδεκτη και χρήσιμη για την αριότητα αυτού του πονήματος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄ ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ

Ενότητα 1^η

Στοιχεία φθογγολογικού	15
Διαίρεση φωνηέντων - δίφθογγοι	15
Τονισμός	15
Άτονες λέξεις (προκλιτικές)	17
Εγκλιτικές λέξεις - έγκλιση τόνου	18
Τα πνεύματα	19
Πάθη φωνηέντων και συμφώνων	20
Συναίρεση	20
Κράση	20
Έκθλιψη	20
Αφαίρεση - υφαίρεση	21
Συγχοπή	21
Ανάπτυξη	21
Μετάθεση	21
Αφομοίωση	21
Αντιμεταχώρηση	21
Ποιοτική μεταβολή - τροπή - ετεροίωση	21
Ποσοτική μεταβολή: βράχυνση - έκταση	21
Αντέκταση ή αναπληρωματική έκταση	21
Πάθη συμφώνων	22
Αποβολή	22
Ανάπτυξη συμφώνων	22
Μετάθεση του j (επένθεση)	22
Ένωση ή συγχώνευση συμφώνων	22
Αφομοίωση συμφώνων	22
Ανομοίωση συμφώνων	23
Τροπή συμφώνων	23

ΜΕΡΟΣ Β΄ ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΟ

Ενότητα 2^η

Α΄ κλίση	27
Κατάληξη -α βραχύχρονη	27

Κατάληξη -α μακρόχρονη	28
Γενικοί κανόνες	29
Πρωτόκλιτα αρσενικά με το δίχρονο της παραλήγουσας μακρό	30
Πρωτόκλιτα θηλυκά με δίχρονο παραλήγουσας μακρό	31
Πρωτόκλιτα συνηρημένα ουσιαστικά	31
Αξιοπρόσεκτοι τύποι της Α΄ κλίσης	32
Παραδείγματα κλίσης πρωτόκλιτων ουσιαστικών	33

Ενότητα 3^η

Β΄ κλίση	36
Πίνακας καταλήξεων Β΄ κλίσης	36
α) ασυναίρετων	36
β) συνηρημένων	37
γ) αττικόκλιτων	37
Παρατηρήσεις στα αττικόκλιτα	38
Αξιοπρόσεκτοι τύποι της Β΄ κλίσης	38
Παραδείγματα κλίσης δευτερόκλιτων ουσιαστικών	39

Ενότητα 4^η

Γ΄ κλίση	41
Πίνακας καταλήξεων Γ΄ κλίσης	41
Παρατηρήσεις στα φωνηεντόληκτα Φωνεντόληκτα της Γ΄ κλίσης σε -ις (-εως)	42
Πίνακας καταλήξεων ακατάληκτων διπλόθεμων σε -ω (-οῦς)	43
Ο χαρακτήρας των ουρανικόληκτων ουσιαστικών Γ΄ κλίσης	44
Καταλήξεις των οδοντικόληκτων Βαρύτονα οδοντικόληκτα σε -ις (-ιτος, -ιθος, -ιδος)	45
Βαρύτονα οδοντικόληκτα σε -ας (-αντος)	45
Ονόματα (και μητ.) σε -ων, -ωντος και -ων, -οντος	45
Καταλήξεις των ενρινόληκτων και υγρόληκτων ουσιαστικών	46

Κλητική των οξύτονων διπλόθεμων σε -ών, -όνος	46	- καταληκτικά σε -εύς (-έως) και μονόθεμα σε -αῦς και -οῦς	61
Κλητική των βαρύτονων διπλόθεμων σε -ων, -ονος και -ωρ, -ορος	46	- ακατάληκτα σε -ῶ (-οῦς), διπλόθεμα	61
Ονόματα σε -ων, -ονος	46	Συμφωνόληκτα	62
Εξαιρέσεις σε -ων, -ονος	47	- ουρανικόληκτα, χειλικόληκτα, καταληκτικά σε -ξ, -ψ, -ς, μονόθεμα	62
Η κλητική των κύριων ονομάτων σε -ων	48	- οδοντικόληκτα καταληκτικά σε -ς, μονόθεμα	63
Ονόματα σε -ων, -ονος, -ωρ, -ωρος και -ωρ, -ορος	48	- οδοντικόληκτα ακατάληκτα σε -ων, -οντος διπλόθεμα και ουδέτερα σε -α, -ατος.	64
Συγκοπτόμενα υγρόληκτα	49	Ημιφωνόληκτα	65
Σιγμόληκτα ουσιαστικά	49	- ενρινόληκτα σε -ις, -ῖνος, σε -αν, -ᾶνος, σε -ην, -ηνος και -ων, -ωνος	65
- κύρια ονόματα σε -ης και -κλῆς	50	- ενρινόληκτα σε -ην, -ενος και -ων, -ονος	65
- θηλυκά ακατάληκτα σε -ῶς (-οῦς)	50	- διάφορα ενρινόληκτα (φρήν, μήν, κτείς κτλ)	66
- ουδέτερα ακατάληκτα σε -ος (-οῦς)	50	- υγρόληκτα σε -ήρ, -ῆρος, σε -ήρ, -έρος και σε -ωρ, -ορος	66
- σιγμόληκτα ουδέτερα σε -ας (-ως ἢ -ατος)	50	- συγκοπτόμενα	67
Το δίχρονο της παραλήγουσας	52	- σιγμόληκτα αρσενικά σε -ης, (-οῦς) ἢ -ῆς, (-έους)	68
- ονόματα σε -ις -ῖδος	52	- σιγμόληκτα θηλυκά σε -ῶς, (-οῦς)	68
- » σε -ος	52	- σιγμόληκτα ουδέτερα σε -ος, -οῦς σε -ας, (-ως ἢ -ατος)	69
- » σε -άν, -ᾶνος και -ίς, -ῖνος	52	Δυϊκός αριθμός ονομάτων	69
- » σε -ῖτις, -ῖτιδος	52	Ο αριθμός των ουσιαστικών	71
- ουδέτερα σε -μα	52		
Τονισμός τριτοκλίτων	53		
Πίνακας των (φαινομενικών) καταλή- ξεων της ονομαστικής και γενικής των τριτόκλιτων πτωτικών	54		
Πίνακας καταλήξεων Α', Β', Γ' κλίσης	57		
Πίνακας βαρύτονων τριτοκλίτων (-ων, -ωρ, -ας)	58	Ενότητα 5^η	
Πίνακας βαρύτονων σε -ις (-ιτος, -ιθος, -ιδος)	58	Ανόμαλα ουσιαστικά	72
Αξιοπρόσεκτοι τύποι της Γ' κλίσης	58	- κατά το γένος	72
Παραδείγματα κλίσης τριτόκλιτων ουσιαστικών	59	- ετερόκλιτα	72
- φωνεντόληκτα καταληκτικά σε -ως, -ωος ἢ -υς, -υος, μονόθεμα	59	- μεταπλαστά	74
- καταληκτικά αρσενικά και θη- λυκά σε -ις, -έως ἢ -υς, -εως, διπλόθεμα, ουδ. σε -υ	60	- ιδιόκλιτα	75
- καταληκτικά μονόθεμα - διπλόθεμα	60	- άκλιτα	75
		- ελλειπτικά	75
		Ενότητα 6^η	
		Επίθετα δευτερόκλιτα	76
		- καταλήξεις ασυναίρετων, συνη- ρημένων, αττικόκλιτων	76

Παρατηρήσεις στα ασυναίρετα	77	Παραδείγματα κλίσης τριτόκλιτων	
– θηλυκά σε –η και –α	77	επιθέτων	93
– τρικατάληκτα σε –ος	77	– φωνηεντόληκτα	93
– δικατάληκτα σε –ος	77	– συμφωνόληκτα αφωνόληκτα	94
Παρατηρήσεις στα συνηρημένα	78	– συμφωνόληκτα ενρινόληκτα	
– θηλυκά σε –ῆ και –ᾶ	78	– υγρόληκτα	96
– δικατάληκτα συνηρ. σε –ους	79	– συμφωνόληκτα σιγμόληκτα	97
Πίνακας καταλήξεων δευτερόκλιτων			
επιθέτων	79		
– ασυναίρετα	79		
– συνηρημένα	80		
Αττικόκλητα	81		
Παραδείγματα κλίσης δευτερόκλιτων			
επιθέτων	81		
– ασυναίρετα	81		
– συνηρημένα	82		
– αττικόκλητα	82		
Πίνακας καταλήξεων αττικόκλιτων			
επιθέτων	83		
<hr/>			
Ενότητα 7^η			
<hr/>			
Τριτόκλητα επίθετα	84	Μετοχή	99
– καταλήξεις τριτόκλιτων		Καταλήξεις μετοχών (δευτερόκλιτων	
επιθέτων	84	– τριτόκλιτων)	99
– μονοκατάληκτα επίθετα	85	Παρατηρήσεις στις μετοχές	100
– παρατηρήσεις στα μονοκατάληκτα επίθετα	85	Παραδείγματα κλίσης τριτόκλιτων	
– παρατηρήσεις στα φωνηεντόληκτα επίθετα (–υς, –εια, –υ)	86	μετοχών	101
– παρατηρήσεις στα συμφωνόληκτα	87	–ας –ασα –αν	101
– σύνθετα με β' συνθετικό πούς, ἐλπίς, χάρις κ.ά.	87	–εις –είσα –εν	101
– ενρινόληκτα επίθετα σε –ων –ων –ον	87	–οὺς –οὔσα –ὸν	101
– σιγμόληκτα βαρύτερα σε –ης –ης –ες	88	–ὺς –ῦσα –ὺν	102
Γενικές παρατηρήσεις στα τριτόκλητα επίθετα	88	–ων –ουσα –ον	102
Ανώμαλα επίθετα: πολύς, μέγας, πρᾶος κ.ά.	89	–ῶν –ῶσα –ῶν	103
Πίνακες (φαινομενικών) καταλήξεων και κλίσης τριτόκλιτων επιθέτων	90	–ῶν –οὔσα –οῦν	103
– φωνηεντόληκτα	90	–ὠς –ῶσα –ὠς	103
– συμφωνόληκτα	90	–ὠς –ῶσα –ὠς (–ὄς)	104
Δικατάληκτα επίθετα	91		
Αξιοπρόσεκτοι τύποι των τριτόκλιτων επιθέτων	92		
		Ενότητα 9^η	
		<hr/>	
		Παραθετικά	105
		Σχηματισμός παραθετικών	105
		Καταλήξεις παραθετικών σε –ότερος,	
		–ώτερος	105
		Επίθετα με δίχρονο στην	
		παραλήγουσα	106
		Καταλήξεις παραθετικών	107
		Ανώμαλα παραθετικά	108
		Κλίση των συγκριτικών	
		(–ίων, –ιον και –ων, –ον)	109
		περιφραστικά παραθετικά	109
		παραθετικά από ουσιαστικά	110
		ελλειπτικά παραθετικά (από επιρρηματά, προθέσεις ή μετοχές)	110
		Επίθετα χωρίς παραθετικά	110
		παραθετικά επιρρημάτων	111
		ιδιομορφίες επιρρημάτων	111
		τοπικά επιρρήματα	
		(–τέρω, –τάτω)	112

χρονικά επιρρήματα (–αίτερον, –αίτατα)	112	παραδείγματα κλίσης δυϊκού αριθμού ρήματος	132
περιφραστικά παραθετικά επιρρη- μάτων	112		
<hr/>		<hr/>	
Ενότητα 10^η		Ενότητα 13^η	
<hr/>		<hr/>	
Αριθμητικά	113	Ασυναίρετα ρήματα της Α' συζυγίας	133
Αριθμητικά επίθετα	113	φωνηεντόληκτα ρήματα	133
Κλίση αριθμητικών επιθέτων	113	καταλήξεις φωνηεντόληκτων ρημάτων	133
Παρατηρήσεις στα αριθμητικά	114	συμφωνόληκτα ρήματα	137
<hr/>		– αφωνόληκτα	137
<hr/>		– ενρινόληκτα, υग्रόληκτα	137
Ενότητα 11^η		οι καταλήξεις του μέλλοντα	138
Αντωνυμίες	115	μέλλοντας σε –ω, –οῦμαι	138
Προσωπικές	115	ρήματα σε –ιζω με μέλλοντα	
Δεικτικές	115	σε –ιῶ	140
Οριστική ή επαναληπτική	116	ρήματα με μέλλοντα σε –ῶ	
Κτητικές	116	κατά το τιῶ	142
Αυτοπαθητικές	117	ρήματα με διπλό μέλλοντα, μέσο και ενεργητικό	142
Αλληλοπαθητικές	117	ρήματα ενεργητικά με μέσο μέλλοντα	143
Ερωτηματικές	117	Είδη αορίστου	144
Αόριστες	118	αόριστος α' άσιγμος	144
Αναφορικές	119	αόριστος β' ενεργητικός μέσος	145
Συσχετικές αντωνυμίες	120	τονισμός προστακτικής μ. αορ. α'	146
<hr/>		ρήματα με ενεργ. αορ. β'	146
Ενότητα 12^η		ρήματα με μέσο αορ. β'	147
Στοιχεία του ρήματος	121	αόριστοι β' που κλίνονται κατά τα ρήμ. σε –μι	148
παρεπόμενα του ρήματος	121	ομοιότητες και διαφορές αορ. β' των ρημ. οἶδα, ἄλισκομαι, ζῶ	150
κύρια στοιχεία για το σχηματισμό του ρήματος	122	βασικοί κανόνες για το σχηματισμό του αορίστου	150
θέμα	122	παθητικός μέλλοντας και αόριστος β'	151
διαίρεση ρημάτων κατά συζυγία - χαρακτήρα	123	ρήματα με παθητικό αόριστο β' παρακείμενος και υπερσυντέλικος	152
αύξηση συλλαβική - χρονική	123	ενεργητικός παρακείμενος και υπερσυντέλικος β'	153
ανώμαλη αύξηση	126	παραδείγματα κλίσης συμφωνόλη- κτου παρκ. και υπερασ. μέσης φωνής	154
– απλά ρήματα	126	ρήματα που κλίνονται κατά το πέπραγμα	155
– σύνθετα και παρασύνθετα	126	ρήματα σε –μμαι (ᾠξυμμαι)	157
αναδιπλασιασμός	128	ρήματα σε –μμαι (γέγραμμαι)	157
– ομαλός αναδιπλασιασμός	128	ρήματα σε –σμαι (πέφασμαι)	158
– επανάληψη αρχικού συμφώνου	128	ρήματα σε –σμαι (πέπεισμαι)	159
– συλλαβική αύξηση	128		
– χρονική αύξηση	129		
αναδιπλασιασμός στα σύνθετα και παρασύνθετα ρήματα	129		
ανώμαλος αναδιπλασιασμός	129		
αττικός αναδιπλασιασμός	130		
ενεστωτικός αναδιπλασιασμός	131		
Δυϊκός αριθμός ρημάτων	131		

ρήματα σε -ρμαι (ἔφθαρμαι)	163
ρήματα σε -λμαι (ἤγγελμαι)	163
ρήματα με παρκ. και υπερσ. που ανα- πληρώνονται	164
παρατηρήσεις στους συμφωνόλη- κτους παρακειμένους	165
ο παρκ. και υπερσ. των ρημ. πέμπομαι, κάμπτομαι, ἐλέγχομαι	166
μονολεκτική ευκτική μέσου παρακει- μένου	166

Ενότητα 14^η

Συνηρημένα

ή περισπόμενα ρήματα	167
ρήμ. α' τάξης σε -άω	167
ρήμ. που κλίνονται κατά το τιμάω -ῶ	167
ρήμ. σε -ήω (-ῶ)	168
ρήμ. β' τάξης σε -έω	169
ρήμ. που κλίνονται κατά το ποιέω -ῶ	170
δισύλλαβα ρήμ. σε -έω	173
ρήμ. γ' τάξης σε -όω	175
ρήμ. που κλίνονται κατά το δηλώω -ῶ	175
γενικές παρατηρήσεις για τα συνηρημένα ρήμ.	176
οι άλλοι χρόνοι των συνηρημένων	176
- ρήμ. σε -άω	176
- ρήμ. σε -έω	177
- ρήμ. σε -όω	177
καταλήξεις συνηρημένων ρημάτων	178

Ενότητα 15^η

Ρήματα β' συζυγίας (-μι)	180
παρατηρήσεις	180
αξιοπρόσεκτα φαινόμενα στα φωνηεντόληκτα σε -μι	181
οι διαφορές στα ρήμ. ἐπίσταμαι - ἐφίσταμαι	183
ρήμ. που λήγουν σε -μι, -μαι	184
άλλα ρήμ. της β' συζυγίας - κλίση	185
- κλίση εἰμί, εἶμι, φημί, κείμαι, κάθημαι, οἶδα, δέδοικα ή δέδια, ἔοικα	185
(παρατηρήσεις)	187
τα σύνθετα του εἰμί, εἶμι, φημί, οἶδα, κείμαι	188

Ενότητα 16^η

Ρήματα ανώμαλα, αποθετικά, απρόσωπα	190
ρήματα ανώμαλα κατά τη σημασία των χρόνων	190
ρήματα αποθετικά	191
ρήματα απρόσωπα ή τριτοπρόσωπα	192

Ενότητα 17^η

Γενικές παρατηρήσεις για τα ρήματα

τονισμός των σύνθετων με πρόθεση ρημάτων	193
τονισμός της σύνθετης υποτακτικής - ευκτικής	193
τονισμός της σύνθετης προστα- κτικής	194
παρατηρήσεις για τα δίχρονα των ρημάτων	195

Ενότητα 18^η

Άκλιτα	200
επιρρήματα	200
προθέσεις	200
σύνδεσμοι	200
άκλιτα με πολλαπλή σημασία	201

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΒΑΣΙΚΩΝ ΤΥΠΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΡΗΜΑΤΩΝ

- ουσιαστικά α' κλίσης ασυναί- ρητα	207
- ουσιαστικά α' κλίσης συνηρη- μένα	207
- ουσιαστικά β' κλίσης συνηρη- μένα	207
- αττικόκλιτα	207
- ουσιαστικά γ' κλίσης	208
- επίθετα β' κλίσης	209
- επίθετα γ' κλίσης	210
- μετοχές	210
- ρήματα	211
Ομόηχοι τύποι	212

Η προσωδία των δίχρονων φωνη- έντων στα ρήματα	214	- β' συνθετικό	238
		- παρασύνθετα	239

ΜΕΡΟΣ Δ' ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ

Γενικές παρατηρήσεις	225
- πρωτότυπη λέξη	225
- παράγωγη λέξη	225
- ριζική λέξη	225
- ρίζα	225
- σύνθετη λέξη	226
- απλή λέξη	226
- διπλοσύνθετη - πολυσύνθετη λέξη	226
Παράγωγή	227
παράγωγα ουσιαστικά	227
- από ρήματα	227
- από επίθετα	228
- από άλλα ουσιαστικά	229
παράγωγα επίθετα	231
- από ρήματα	231
- από ονόματα	232
- από επιρρημάτα	234
παράγωγα ρήματα	234
- από ονόματα	234
- από άλλα ρήματα	235
- από επιρρημάτα	235
- από επιφωνήματα	235
παράγωγα επιρρημάτα	236
- τοπικά	236
- τροπικά	236
- ποσοτικά	236
- χρονικά	237
- τοπικά	237
Σύνθεση	238
- α' συνθετικό	238

ΜΕΡΟΣ Ε' ΙΔΙΟΤΥΠΟ ΛΕΞΙΚΟ ΑΝΩΜΑΛΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

Ιδιότυπο λεξικό ανωμαλών ρημάτων της αρχαίας ελληνικής γλώσσας	243
---	-----

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- Τονισμός, πνεύματα	301
- Α' κλίση ουσιαστικών	303
- Β' κλίση ουσιαστικών	303
- Γ' κλίση ουσιαστικών	311
- Ανόμαλα ουσιαστικά	322
- Δευτερόκλιτα επίθετα	325
- Τριτόκλιτα επίθετα	329
- Μετοχή	337
- Παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων	340
- Αριθμητικά	347
- Αντωνυμίες	348
- Ρήματα	355
- Στοιχεία ρήματος	355
- Ασυνείρητα ρήματα α' συζυγίας	357
- Συνηρημένα ή περιοσώμενα ρήματα	362
- Ρήματα β' συζυγίας	366
- Γενικές ασκήσεις απ' όλες τις ενότητες	371
- Γενικές ασκήσεις για τα ρήματα	376
- Ασκήσεις με τα κυριότερα ρήματα	389
- Ασκήσεις ετυμολογικού	397

ΕΝΟΤΗΤΑ 1^η

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟΥ

1. Διαίρεση φωνηέντων - Δίφθογγοι

α) Βραχύχρονα: ε̣, ο̣

β) Μακρόχρονα: η̄, ω̄

γ) Δίχρονα: α, ι, υ (άλλοτε μακρόχρονα και άλλοτε βραχύχρονα).

Οι δίφθογγοι (κύριοι: **αι, ει, οι, υι, αυ, ευ, ηυ, ου** και καταχρηστικοί: **α, η, ω**) γενικά είναι μακρόχρονοι: *στρατεύει, ὦ βασιλεῦ, ὦ βοῦ.*

Μόνοι οι δίφθογγοι **αι** και **οι** λογαριάζονται βραχύχρονοι, όταν βρίσκονται εντελώς στο τέλος ασυναίρετης κλιτής λέξης: *αἱ χῶραι, οἱ κήποι*, αλλά: *ταῖς χώραῖς, τοῖς κήποις*.

Το **αι** και το **οι** είναι μακρόχρονα στην κατάληξη της ευκτικής και στο τέλος των επιρρημάτων και επιφωνημάτων:

π.χ. *ποιήσαῖ, ποιήσοῖ, στείλαῖ* (ενώ τα απαρέμφ.: *ποιήσαῖ, στείλαῖ*), *οἴκοι, Ἰσθμοῖ, εὐοῖ, παπαῖ*.

ΠΙΝΑΚΑΣ

Βραχύχρονα	Μακρόχρονα
ε, ο -αι, -οι (στο τέλος κλιτών λέξεων)	η, ω δίφθογγοι αἱ, οἱ < όχι στο τέλος λέξεων ευκτική ἀκλιτες λέξεις

2. Τονισμός

α. Γενικοί κανόνες

1. **Καμιά λέξη δεν τονίζεται πιο πάνω από την προπαραλήγουσα:**
πράττομεν, ἐπράττομεν, ἐπραττόμεθα, ἐπικίνδυνος.
2. **Όταν η λήγουσα είναι μακρόχρονη, η προπαραλήγουσα δεν τονίζεται:**
ἡ θάλασσα, ἀλλά: τῆς θαλάσσης, ἄδικος, ἀλλά: ἀδίκως.

3. **Η προπαραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει πάντοτε οξεία:**
λυόμεθα, λυώμεθα, ἄγομαι, παρήγορος.
4. **Κάθε βραχύχρονη συλλαβή, όταν τονίζεται, παίρνει πάντοτε οξεία (´):**
νέος, φόρος, τροχός.
5. **Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει οξεία εμπρός από μακρόχρονη λήγουσα (´-):**
θήκη, οἶκον, κόμη, παιδεύω, κλαίω.
6. **Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη εμπρός από βραχύχρονη λήγουσα (≈-):**
κῆπος, φεῦγε, χῶρος.
7. **Όταν η λήγουσα είναι μακρόχρονη, η παραλήγουσα παίρνει πάντα οξεία:**
τοῦ κήπου, τῷ δώρῳ.

β. Ειδικοί κανόνες

1. Η ασυναίρετη ονομαστική, αιτιατική και κλητική των πτωτικών¹, όταν τονίζεται στη λήγουσα, κανονικά παίρνει οξεία:

ὁ	μαχητής	οἱ	μαχηταί	ἡ	τιμή	αἱ	τιμαί,
τόν	μαχητήν	τούς	μαχητάς	τήν	τιμήν	τάς	τιμάς
ὃ	μαχητᾶ	ὃ	μαχηταί	ὃ	τιμή	ὃ	τιμαί

2. Η μακροκατάληκτη γενική και δοτική των πτωτικών, όταν τονίζεται στη λήγουσα, παίρνει περισπωμένη:

τοῦ	μαθητοῦ	τῶν	μαθητῶν	τῆς	τιμῆς	τῶν	τιμῶν
τῷ	μαθητῇ	τοῖς	μαθηταῖς	τῇ	τιμῇ	ταῖς	τιμαῖς

αὐτοῦ	αὐτῶν
αὐτῆς	αὐτοῖς
αὐτῷ	αὐταῖς
αὐτῇ	...

Εξαιρούνται τα αττικόκλιτα:

τοῦ λεῷ, τῷ λεῷ, τοῖς λεῷς ....

3. Στα πτωτικά, όπου τονίζεται η ονομαστική του ενικού εκεί τονίζονται και οι άλλες πτώσεις του ενικού και του πληθυντικού, εκτός αν εμποδίζει η λήγουσα:

λέων, λέοντος, λέοντες κτλ - αλλά: λεόντων

ἄρρην, ἄρρηνος, ἄρρηνες κτλ - αλλά: ἄρρένων

ἕκαστος, ἕκαστον, ἕκαστοι κτλ - αλλά: ἐκάστου, ἐκάστων, ἐκάστους (η

---

1. Πτωτικά λέγονται τα πέντε κλιτά μέρη του λόγου (άρθρο, ουσιαστικό, επίθετο, αντωνυμία, μετοχή) που σχηματίζουν πτώσεις.

λήγουσα είναι μακρά κι έτσι δεν μπορεί να τονιστεί η προπαραλήγουσα).

- Εξαιρέσεις:**
1. Τα πρωτόκλιτα ουσιαστικά στη γενική πληθ. κατεβάζουν τον τόνο:
π.χ. *ὁ νεανίας – τῶν νεανιῶν, ὁ πολίτης – τῶν πολιτῶν, ἡ θάλασσα – τῶν θαλασσῶν.*
  2. Τα μονοσύλλαβα ονόματα της γ' κλίσης στη γεν. και δοτ. όλων των αριθμῶν τονίζονται στη λήγουσα:
π.χ. *ἡ φλόξ, τῆς φλογός, τῆ φλογί – τῶν φλογῶν, ταῖς φλοξί.*

Σημ. Τα μονοσύλλαβα: *ἡ δᾶς* (= λαμπάδα), *ὁ θῶς* (= τσακάλι), *τὸ οὔς, ὁ παῖς, ὁ δμῶς, ὁ Τρῶς* και *τὸ φῶς* στη γεν. πληθ. τονίζονται στην παραλήγουσα: *τῶν δάδων, τῶν θῶων, τῶν ὄτων, τῶν παίδων, τῶν δμῶων, τῶν Τρώων, τῶν φώτων.*

4. Η λήγουσα που προέρχεται από συναίρεση, όταν τονίζεται, κανονικά παίρνει περισπωμένη:
(τιμάω) τιμῶ, οἶ (ἐπιμελέες) ἐπιμελεῖς, τὸν (ἀληθέφα) ἀληθηῆ.
Παίρνει όμως οξεία, αν πριν από τη συναίρεση είχε οξεία η δεύτερη από τις συλλαβές που συναιρούνται:
(ἐσταῶς) ἐστῶς, (κληῖς, κλής) κλείς.
5. Κάθε λέξη που λήγει σε **-ευ** και **-ου**, όταν τονίζεται στη λήγουσα, παίρνει περισπωμένη:
ῶ βασιλεῦ, φεῦ, πανταχοῦ.
Εξαιρέση: *ἰδοῦ, ἰού, οὔ, ποῦ* (= κάπου, ίσως).
6. Τα επιρρήματα σε **-ως**, όταν τονίζονται στη λήγουσα, παίρνουν περισπωμένη:
καλῶς, εὐτυχῶς
7. Οι μονοσύλλαβοι ρηματικοί τύποι με μακρό φωνήεν παίρνουν περισπωμένη:
θῶ, θῆς, στῶ, ῶ, φῶ, φῆς (υποτ. του *φημί*).
Εξαιρέση: *χρῆ* και *φῆς* ή *φῆς* (οριστ. του *φημί*).

3. Άτονες λέξεις

Δέκα μονοσύλλαβες λέξεις της αρχαίας ελληνικής δεν παίρνουν τόνο:

1. Τα άρθρα *ὁ, ἡ, οἱ, αἱ*.
2. Οι προθέσεις *εἰς, ἐν, ἐκ* (ἐξ).
3. Τα μόρια *εἰ, ὡς, οὐ* (ή *οὐκ* ή *οὐχ*).

Οι λέξεις αυτές λέγονται και **προκλιτικές** ή **προκλιτικά**.

Το **οὐ** τονίζεται με οξεία, (ή βαρεία) όταν αμέσως ύστερα από αυτό υπάρχει σίξη: *φής ἢ οὐ*;

Το **ὡς** τονίζεται α) όταν έχει τη σημασία του **οὕτως** (= έτσι): *οὐδ' ὡς* (= ούτε έτσι) και β) όταν βρίσκεται ύστερα από τη λέξη στην οποία αναφέρεται: **θεὸς ὧς** (= ως θεός).

Όλες οι άτονες λέξεις τονίζονται, όταν δέχονται τον τόνο του εγκλιτικού που ακολουθεί:

π.χ. *αἶ γε νῆες, εἷς τε τὰς πόλεις, εἴ τις λέγει.*

4. Εγκλιτικές λέξεις - έγκλιση του τόνου

Εγκλιτικές λέξεις είναι μερικές μονοσύλλαβες ή δυσύλλαβες λέξεις που συμπεροφέρονται στενά με την προηγούμενη και ακούγονται σαν μία λέξη.

Ως εγκλιτικές λέξεις συνήθως χρησιμοποιούνται οι εξής:

1. οι μονοσύλλαβοι τύποι των πλάγιων πτώσεων της προσωπικής αντωνυμίας *μοῦ, μοί, μέ - σου, σοί, σέ - οὔ, οἶ, εἶ*
2. η άόριστη αντωνυμία *τις - τι* εκτός από το β' τύπο *ἄττα* (= τινά).
3. όλοι οι δυσύλλαβοι τύποι της οριστικής του ενεστώτα των ρημ. *εἰμί* και *φημί*.
4. τα επιρρήματα *πού, ποί, ποθὲν - πώς, πῆ* (ή *πῆ*), *ποτέ*.
5. τα μόρια *γέ, τέ, ποί, πέρ, πώ, νὺν* (= λοιπόν), *δέ* (το πρόσφυμα, όχι ο σύνδεσμος).

Ο τόνος των εγκλιτικών

1. Χάνεται

α) σε όλα τα εγκλιτικά, όταν η προηγούμενη λέξη είναι οξύτονη ή περισπώμενη:

ἀνήρ τις, ναόν τινα, καλῶ σε, καλῶ τινα

β) μόνο στα μονοσύλλαβα εγκλιτικά, όταν η προηγούμενη λέξη είναι παροξύτονη:

φέρω τι, φίλος τις.

2. Ανεβαίνει (ως οξεία),

όταν η προηγούμενη λέξη είναι προπαροξύτονη ή προπερισπώμενη ή άτονη ή εγκλιτική: *ἄνθρωπός τις, ἄνθρωποί τινες, κῆπός τις, εἴ τις ἐστί μοι φίλος* (ο τόνος του *τίς* ανεβαίνει στο *εἶ*, του ἐστί στο *τίς* και του *μοί* στο *ἐστί*). Ο τόνος ανεβαίνει στη λήγουσα της προηγούμενης λέξης.

3. Μένει στη θέση του,

α) όταν η προηγούμενη λέξη είναι παροξύτονη και το εγκλιτικό δυσύλλαβο:

φίλοι εισίν, λόγοι τινές·

- β) όταν η προηγούμενη λέξη έχει πάθει έκθλιψη ή όταν πριν από το εγκλιτικό υπάρχει στίξη:

καλὸν δ' ἐστὶν – Ὅμηρος, φασί, τυφλὸς ἦν·

- γ) όταν υπάρχει έμφαση ή αντιδιαστολή:

παρὰ σοῦ, πρὸς σέ· ταῦτα σοὶ λέγω, οὐκ ἐκείνῳ.

Πρακτικός κανόνας

Ο τόνος των εγκλιτικών **ανεβαίνει** στην τελευταία συλλαβή της προηγούμενης λέξης, **αρκεί να μην οξύνεται η παραλήγουσά της** και να μην υπάρχει στίξη ή έκθλιψη. Αλλιώς παραμένει στο εγκλιτικό ή χάνεται:

π.χ. ἄνθρωπός τις, κῆπός τις, αλλά:

ἀνθρώπου τινός, λόγος τις, τιμῶ σε, καλῶ τινας,

ἀγαθός τις, καλὸν δ' ἐστὶν.

Σημ. Μερικά εγκλιτικά συνενώνονται με ορισμένες προηγούμενες λέξεις και γράφονται σαν να είναι μια λέξη. Οι λέξεις αυτές κρατούν τον αρχικό τόνο τους και δεν ακολουθούν το σχετικό κανόνα του τονισμού: οὔτε, μήτε, εἶτε, ἦντε, ὥστε, ὥσπερ, καίτοι, οἴμοι, εἶθε, ὄδε, οἶδε κ.ά.

5. Τα πνεύματα

1. Κάθε λέξη που αρχίζει από φωνήεν ή δίφθογγο ή από σύμφωνο **ρ** παίρνει πάνω σ' αυτό ένα ιδιαίτερο σημάδι που λέγεται **πνεύμα**. Τα πνεύματα είναι δύο, η **ψιλή** (´) και η **δασεία** (ˆ): ἀνήρ, ἐγώ, ἔπομαι, ὕβρις, εὐρίσκω, αἶμα, ῥέω.

2. Σε πολλές περιπτώσεις μπορούμε να καταλάβουμε ότι μια λέξη παίρνει δασεία, αν την κάνουμε σύνθετη με πρόθεση που περιέχει **π** ή **τ** πριν από το τελικό φωνήεν (ἀπό, κατά, ἐπί, μετά, ἀντί, ὑπό). Όταν το **π** τρέπεται στο δασύ του **φ** και το **τ** σε **θ** μετά τη σύνθεση, τότε η λέξη (β' συνθετικό) δασύνεται.

Π.χ. αἰρῶ – ἀφαιρῶ, ἄμιλλα – ἐφάμιλλος, ἄπτω – ἐφάπτω, εὐρίσκω – ἐφευρίσκω, ἀρμόζω – ἐφαρμόζω, ἄγιος, ἀγιάζω – καθαγιάζω, ἠγοῦμαι – ἀφηγοῦμαι, εἴργνυμι – κάθειρξη, ἱκνοῦμαι – ἀφικνοῦμαι κτλ

Αντίθετα: ἔστησα – κατέστησα, ἔστην, ἔστη – κατέστη, ὄλλυμι – ἀπόλλυμι (ἀπώλεια), ἔρχομαι – μετέρχομαι, ἐλαύνω - ἀπελαύνω κτλ

6. Πάθη φωνηέντων και συμφώνων

α) Πάθη φωνηέντων και δίφθογγων

1) Συναίρεση:

π.χ. Έρμης (Έρμέ-ας), συκῆ (σुकέ-α), τιμῶμεν (τιμά-ομεν), δηλοῦν (δηλό-ειν), προύλεγον (προ-έλεγον), προουθυμήθη (προ-εθυμήθη), Σωκράτους (Σωκράτεφ-ος).

2) Κράση:

π.χ. τοῦνομα (τὸ ὄνομα), μεντᾶν (μέντοι ἄν), ἐγῶμαι (ἐγὼ οἶμαι), ἐγῶδα (ἐγὼ οἶδα), καὶ γὼ (καὶ ἐγὼ), ταῦτα (τὰ αὐτά), τάνδρος (τοῦ ἀνδρός), τὰμα (τὰ ἐμὰ), ὠγαθὲ (ὦ ἀγαθὲ), προὔργον (πρὸ ἔργον), κᾶτα (καὶ εἶτα), κᾶν (καὶ ἐν), κᾶν (καὶ ἄν), θᾶτερον (τὸ ἄτερον = τὸ ἔτερον), χίκετεύετε (καὶ ἴκετεύετε), τοῦργον ἢ τοῦργον (τὸ ἔργον), τᾶλλα ἢ τᾶλλα (τὰ ἄλλα)· δεσ σημ. 2.

Σημ. 1: Το σημάδι που είναι ὀμοιο με ψιλὴ λέγεται κορωνίδα και μπαίνει πάνω στο σημεῖο της κράσης. Ὄταν ὀμως η πρώτη λέξη αποτελείται ἀπό ἕνα φωνήεν ἢ δίφθογγο που παίρνει δασεία, στη θέση της κορωνίδας σημεῖώνεται δασεία:

π.χ. ἄνθρωπος (ὁ ἄνθρωπος), ἀνήρ (ὁ ἀνήρ), ἄν (ἄ ἄν), οὔνεκα (οὗ ἔνεκα), ἀγὼ (ἄ ἐγὼ).

Σημ. 2: Πολλοὶ εκδότες γράφουν τοῦργον, τᾶλλα κτλ.

3) Ἐκθλιψη:

Ἐκθλιψη είναι η ἀποβολὴ του τελικού βραχέος φωνήεντος μιας λέξης, ὀταν η ἐπόμενη αρχίζει ἀπό φωνήεν ἢ δίφθογγο.

π.χ. ἀπ' ἐμοῦ (ἀπὸ ἐμοῦ), οὔτ' αὐτός (οὔτε αὐτός), ὄτ' ἦλθεν (= ὄτε ἦλθεν), παρ' ἐμοῦ (παρὰ ἐμοῦ), δεῖν' ἔπαθον (δεινὰ ἔπαθον), φήμ' ἐγὼ (φημί ἐγὼ), ἔπτ' ἦσαν (ἐπτὰ ἦσαν), ἀφ' ἡμῶν (ἀπὸ ἡμῶν), νύχθ' ὄλην (νύκτα ὄλην).

Δεν εκθλίβονται ποτέ:

1. Οι δίφθογγοι
2. το **-υ**
3. το **α** και το **ο** των μονοσύλλαβων λέξεων (π.χ., τό, τὰ)
4. οι προθέσεις **ἄχρι, μέχρι, περί, πρὸ**
5. ο ειδικὸς σύνδεσμος **ὄτι** (ὄτ' = ὄτε)
- 6 η ἀόριστη αντωνυμία **τί** και η ερωτηματική **τί**.

Σημ. Κατά την ἐκθλιψη ο τόνος του φωνήεντος που εκθλίβεται σε κλιτές λέξεις και στο αριθμητικὸ **ἑπτὰ** ανεβαίνει ως ὀξεῖα στην παραλήγουσα της λέξης που εκθλίβεται:

π.χ. πολλά - πόλλ', ἐμέ - ἔμ', δεινά - δειν', ταῦτα - ταῦτ', ἐπτά - ἔπτ'.

Εξαιρείται η λέξη τινά - τιν', που δεν ανεβάζει τον τόνο, για να μη συγχέεται με την ερωτηματική τίν'.

4) **Αφαίρεση, υφαίρεση:**

π.χ. ᾧ ἄγαθὲ (ᾧ ἄγαθῆ), αἰεὶ (αἰεὶ = υφαίρεση), Ἄρειοπαγίτης (Ἄρειοπαγίτης).

5) **Συγκοπή:**

π.χ. πατρὸς (πατέρ-ος), μητρὸς (μητέρ-ος), γίγνομαι (γι-γέν-ομαι), ἔσχον (ἔ-σεχ-ον).

6) **Ανάπτυξη:**

π.χ. πατράσι (πατῆρ-σι), ἀνδράσι (ἀνέρ-σι > ἀνδρ-σι > ἀνδράσι).

7) **Μετάθεση:**

π.χ. τὴν Πύκνα (Πνύκα).

8) **Αφομοίωση:**

π.χ. ἔτερος (ἄτερος), Ὀρχομενός (Ἐρχομενός), ὀβολός (ὄβελός).

9) **Αντιμεταχώρηση** (= αμοιβαία αλλαγή του χρόνου μεταξύ δύο γειτονικών φωνηέντων):

π.χ. βασιλέως (βασιλῆος: η>ε, ο>ω), τὸν βασιλέα (βασιλῆα : η<ε, ᾱ>ᾱ), πόλεως (πόληος).

10) **Ποιοτική μεταβολή ή τροπή ή ετεροίωση (η>ω, ε>ο):**

π.χ. λόγος (λέγω), φόρος (φέρω), ῥωγμὴ (ῥήγ-νυμι), λοιπός (λείπ-ω), σπουδὴ (σπεύδ-ω), ἀμοιβή (ἀμείβ-ω).

11) **Ποσοτική μεταβολή (ω>ο, η>ε, ο>ω, ε>η κτλ):**

π.χ. (βράχυνση: μακρό>βραχύ) δίδωμι, δῶρον > δίδομαι, δόσις, δοτός / ἴστημι > ἴσταμαι, / τίθημι > τίθεμαι, θέσις, θετὸς / λείπω > ἔλιπον, / φεύγω > ἔφυγον, φῦγή / ἀκούω > ἀκοή.

(έκταση: βραχύ > μακρό) ποιέ-ω > ποιη-τής, ποιή-μα / ἀνερ > ἀνήρ / ῥήτωρ > ῥήτωρ / δηλό-ω > δηλώ-σω, δήλωσις / ἐπίσταμαι > ἠπιστάμην, ἠπιστήθην / εὐρίσκω > ηὔρον / στοά > στωικός / λμὲν > λμῆν / ἀληθὲς > ἀληθής / Σωκράτεσ > Σωκράτης / σῶφρον > σόφρων.

12) **Αντέκταση ή αναπληρωματική έκταση:**

(= έκταση ὕστερα από αποβολή συμφώνου)

π.χ. τάλας (τάλαᾶν-ς), λυθείς (λυθέντ-ς), γέρονσι (γέροντ-σι), τοῖς λυ-

θεῖσι (λυθέντ-σι), τοῖς λαβοῦσι (λαβόντ-σι), ἔμεινα (ἔμεν-σα, ἔμεψ-να: αφομοίωση + απλοποίηση), τοῖς ἰστιάσι (ἰστάντ-σι), πᾶσι (πᾶντ-σι).

β) Πάθη συμφώνων

1) Αποβολή:

π.χ. γέγραφε (γέγραφ-φθε), ἔλυον (ἐλύεφ-ο, **ε+ο > ου**), τοῦ δάσους (δάσεφ-ος, **ε+ο > ου**), ἴστημι (φί -στημι), ἠγγέλθαι (ἠγγέλ-φθαι), τοῖς γένεσι (γένεφ-σι = απλοποίηση), ἔστειλα (ἔστελ-σα) > ἔστειλα: αφομοίωση σ, απλοποίηση λ, αντέκταση **ε>ει**, τοῖς ποιμέσι (ποιμέφ-σι), μέλας (μέλαψ-ς), ὄρνις (ὄρνιθ-ς), ἐλπίς (ἐλπιδ-ς), ἄναξ (ἄνακτ-ς), τοῖς γίγασι (γίγαντ-σι: αποβ. **ντ** + αντέκτ. **ᾱ>ᾱ**), τοῖς ἐλθοῦσι (ἐλθόντ-σι: αποβ. **ντ**, αντέκτ. **ο>ου**), ὁ χαρίεις (χαρίεντ-ς: αποβ. **ντ**, αντέκτ. **ε>ει**), ὃ λέον (λέοντ-), τὸ πᾶν (παντ-), εἷς (ἔν-ς: αποβ. **ν** + αντέκτ. **ε>ει**).

2) Ανάπτυξη συμφώνων:

π.χ. μεσημβρία (μεσημρία), γαμβρός (γαμρός), ἀνδρός (ἀνέρο-ος > ἀνρο-ός: ανάπτ. **δ**), ἄρρητος, ἔρριπτον, ἔρριφα, ἀπόρρητος, ἄρρηθμος, ἄρρωστος (**α** + ῥώννυμι).

3) Μετάθεση του j (επένθεση):

αν+j > ajν > αιν-
αο+j > ajo > αιο-
οο+j > ojo > οιο-

π.χ. μαραίνω (μαράν-νω), καθαίρω (καθάρ-νω), αἶρω (ἄρ-νω), χαιρώ (χάρ-νω), μοῖρα (μόρ-ρα), μέλαινα (μέλαν-ρα), τάλαινα (τάλαν-ρα).

4) Ένωση ή συγχώνευση συμφώνων:

π.χ. ἔταξα (ἔταγ-σα), ὄνυξ (ὄνυχ-ς), Ἄραψ (Ἄραβ-ς), φυλάττω (φυλάκ-νω), ἀλλάττω (ἀλλάγ-νω), ἐλάττων (ἐλάχ-νων), χαρίεσσα (χαρίετ-ρα), ἐλπίζω (ἐλπιδ-νω), ἐρίζω (ἐρίδ-νω), πᾶσα (παντ-ρα > παν-σα), λυθεισα (λυθέντ-ρα > λυθένσα: **τ+j = σ**, αποβ. **ν**, αντέκτ. **ε>ει**), ἰστιάσα (ἰστάντ-ρα > ἰστάνσα: **τ+j = σ** αποβ. **ν**, αντέκτ. **ᾱ>ᾱ**), ἐκοῦσα (ἐκόντ-ρα > ἐκόνσα), ἀρπάζω (ἀρπάγ-νω).

5) Αφομοίωση συμφώνων:

π.χ. γράμμα (γράφ-μα), εἰλημένος (εἰληφ-μένος), συνημένος (συν-ηπ-μένος, θ. ἄπ-τ-), ἔστειλα (ἔστελ-σα > ἔστελ-λα: αφομ. **σ>λ**, απλοπ. **λ**, αντέκτ. **ε>ει**: ἔτσι σχηματίστηκαν ὅλοι οἱ ἀόρ. ἀ΄ ἀσιγμοί), ἔκρινα (ἐκρῖν-σα > ἐκρῖννα), σβέννυμι (σβέσ-νυμι), Πελοπόννησος (Πελοπόσ-νησος), στέλλω (στέλ-νω), κτείνω (κτέν-νω >

κτέφνω: αφομ. **j>v**, απλοπ. **v**, αντέκτ. **ε>ει**), οϊκτίρω (οϊκτίρ-ιω > οϊκτίρω: αφομ. **j>ϑ**, απλοπ. **ϑ**, αντέκτ. **ĩ>ĩ̄**), ἀμύνω (ἀμύν-ιω > ἀμύφνω > αντέκτ. **ũ>ũ̄**), κρίνω (κρίν-ιω > κρίφ-νω > αντέκτ. **ĩ>ĩ̄**), ὠξυμμένος (ὠξυν-μένος), πλημμελής (πλην-μελής), ἐλλιπής (ἐν-λι-πή), συρρέω (συν-ρέω).

6) **Ανομοίωση συμφώνων (χ>κ, φ>π, θ>τ):**

α) (με τροπή)

π.χ. τέθνκα (θέθνκα), πέφνκα (φέφνκα), κεχόρευκα (χεχόρευκα), τυθήσομαι (θυθήσομαι), ἐτέθην (έθέθην), λύθητι (λύθηθι), τῆς τριχός (θριχός), τρέφω (θρέφω), ἐτάφην (ἐθάφην), ἔχω (έχω < σέχω).

β) (με αποβολή)

π.χ. ἀγήγοχα (ἀγήφοχα), φατρία (φφατρία),

γ) (με συλλαβική ανομοίωση)

π.χ. τράπεζα (τε-τράπεζα), ἀμφορεὺς (ἀμφιφορεὺς).

7) **Τροπή συμφώνων**

ἐκλεκτός (έκλεγ-τός), γραπτός (γραφ-τός), ἐδιώχθην (έδιώκθην), ἐτρέφθην (έτρέπθην), φροῦδος (φρὸ + ὄδος), φρορρός (προ-φορός, προ-όρος), τετράφθαι (τετράπ-φθαι, **π>φ**), πεπράχθω (πεπράγ-φθω, **γ>χ**) (= συμπνευματισμός), διωγμός (διωκμός), πεφυλαγμένος (πεφυλακμένος), χαριέστερος (χαριέτ-τερος), ἐπίσθην (έπίθ-θην), πέπεισμαι (πέπειθ-μαι), πλούσιος (πλούτιος), ἐκούσιος (έκόντιος > έκούσιος: τροπή **τ>σ**, αποβ. **v**, αντέκτ. **ο>ου**), ἐμπνέω (ένπνέω), συγχάιρω (συν-χαίρω), παγκάκιστος (παν-κάκιστος).

ΕΝΟΤΗΤΑ 12^η

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

1. Παρεπόμενα του ρήματος

- 1) **Διάθεση:** α) ενεργητική
β) μέση
γ) παθητική
δ) ουδέτερη
- 2) **Αριθμός:** α) ενικός
β) δυϊκός
γ) πληθυντικός
- 3) **Πρόσωπο:** (α', β' και γ')
- 4) **Έγκλιση:** α) οριστική
β) υποτακτική
γ) ευκτική
δ) προστακτική

Ονοματικοί τύποι: α) απαρέμφατο, β) μετοχή.

- 5) **Χρόνος** (στην οριστική)
  - α) ενεστώτας
  - β) παρατατικός
  - γ) μέλλοντας (απλός)
  - δ) αόριστος
  - ε) παρακείμενος
  - στ) υπερσυντέλικος
  - ζ) συντελεσμένος μέλλοντας
- i) **αρκτικοί:** α) ενεστώτας
β) (απλός) μέλλοντας
γ) παρακείμενος
- ii) **ιστορικοί:** α) παρατατικός
β) αόριστος
γ) υπερσυντέλικος
- iii) **συντελικοί** α) παρακείμενος
β) υπερσυντέλικος
γ) συντελεσμένος μέλλοντας

Χρόνοι και εγκλίσεις

Ενεστώτας } Αόριστος } Παρακειίμενος }	έχουν οριστική, υποτακτική, ευκτική, προστακτική, απαρέμφατο, μετοχή.
Παρατατικός } Υπερσυντέλικος }	έχουν μόνο οριστική.
Μέλλοντας }	έχει οριστική, ευκτική, απαρέμφατο, μετοχή.

- 6) **Φωνές:** α) ενεργητική (-ω, -μι)
β) μέση (-μαι)
- 7) **Συζυγίες** α) πρώτη (-ω) λύω, τιμῶ
β) δεύτερη (-μι) δείκνυμι

Σημ. 1: Το απαρέμφατο και η μετοχή ενεστώτα και παρακειμένου ισοδυναμούν με ιστορικό χρόνο και μεταφράζονται με παρατατικό και υπερσυντέλικο αντίστοιχα, όταν εξαρτώνται από ιστορικό χρόνο.

Π.χ. ἐπορεύοντο ἐπὶ τοὺς πολεμίους **νομίζοντες** ὀλίγους εἶναι (= ἐπεὶ ἐνόμιζον ...).

ῥαδίως πᾶσιν ἐπέιθοντο οὐδὲν ἐγνωκότες (= ἐπεὶ οὐδὲν ἐγνώκεσαν).

Σημ. 2: Ιστορικός χρόνος είναι και ο ιστορικός ενεστώτας.

2. Κύρια στοιχεία για το σχηματισμό του ρήματος

- 1) Κατάληξη
- 2) Θέμα
- 3) Χαρακτήρας
- 4) Αύξηση
- 5) Αναδιπλασιασμός
- 6) Βοηθητικό ρήμα (για τους περιφραστικούς τύπους)

Π.χ. **λύ-ω, ἔ-λυ-ον, ἐ-λε-λύ-κειν:**

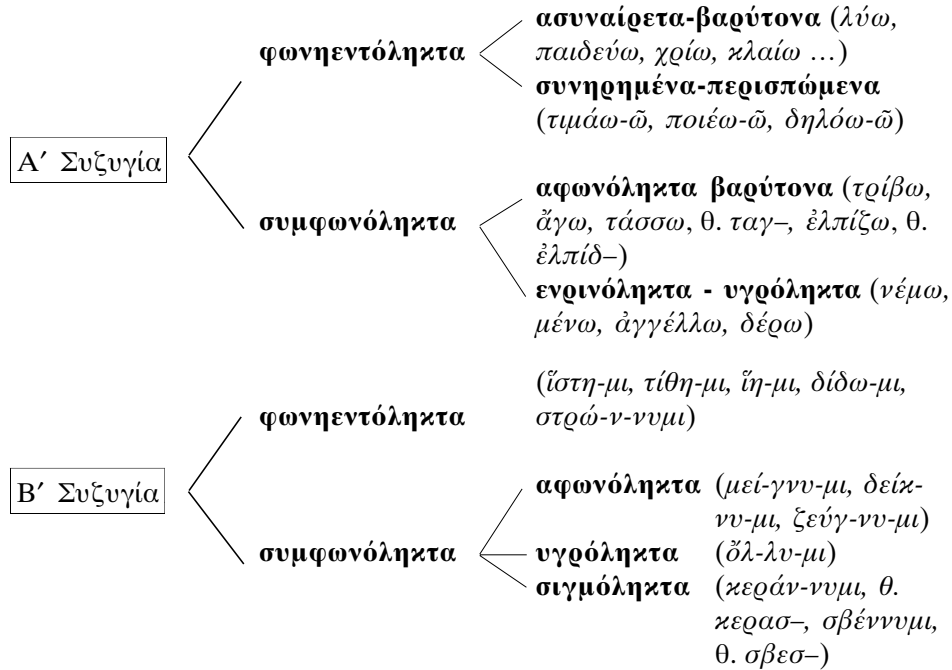
λυ-	θέμα
-ω, -ον, -κειν	καταλήξεις
ἐ-	αύξηση
λε-	αναδιπλασιασμός
υ-	χαρακτήρας.

3. Θέμα

Θέμα < **ρηματικό** (το αρχικό θέμα του ρήματος: **λύ-ω, γράφ-ω**)
χρονικό (αυτό που παίρνουμε ως βάση για να σχηματίσουμε κάθε χρόνο: ενεστ. και παρατ. **γραφ-**, μέλλοντας και αόρ. **γραφ-**, παρακ. και υπερσ. **γεγραφ-**).

4. Διαίρεση ρημάτων

Κατά συζυγία και χαρακτήρα:

5. Αύξηση

Οι ιστορικοί χρόνοι (παρατατικός, αόριστος, υπερσυντέλικος) παίρνουν στην αρχή του θέματος της οριστικής **αύξηση**. Αυτή είναι:

- α) Συλλαβική**, ένα *ε-* (με ψιλή) για τα ρήματα που αρχίζουν από σύμφωνο: λύω, παρατ. *ἔ-λυον*, αόρ. *ἔ-λυσα*, υπερσ. *ἔ-λελύκειν*.
- β) Χρονική**, που είναι η έκταση του αρχικού βραχύχρονου φωνήεντος του θέματος.

Κατά τη χρονική αύξηση γίνονται οι ακόλουθες εκτάσεις:

το	<i>ᾶ</i> > <i>η</i>	<i>ἀγγέλλω</i>	>	<i>ἤγγελον</i>
το	<i>ε</i> > <i>η</i>	<i>ἐλπίζω</i>	>	<i>ἤλπιζον</i>
το	<i>ο</i> > <i>ω</i>	<i>ὀρίζω</i>	>	<i>ὠρίζον</i>
το	<i>ῖ</i> > <i>ῖ</i>	<i>ἰδρύω</i> (<i>ῖ</i>)	>	<i>ἴδρον</i> (<i>ῖ</i>)
το	<i>ῦ</i> > <i>ῦ</i>	<i>ὕφαίνω</i> (<i>ῦ</i>)	>	<i>ὔφαινον</i> (<i>ῦ</i>)
το	<i>αι</i> > <i>η</i>	<i>αἴρω</i>	>	<i>ἤρον</i>
το	<i>ει</i> > <i>η</i>	<i>εἰκάζω</i>	>	<i>ἤκαζον</i>
το	<i>αυ</i> > <i>ηυ</i>	<i>αὐξάνω</i>	>	<i>ἠῦξανον</i>
το	<i>ευ</i> > <i>ηυ</i>	<i>εὐρίσκω</i>	>	<i>ἠῦρισκον</i>
το	<i>οι</i> > <i>φ</i>	<i>οἰκῶ</i>	>	<i>ᾠκουν</i>

Παρατηρήσεις

- 1) Τα ρήματα που είναι σύνθετα με πρόθεση παίρνουν την αύξηση εσωτερικά, δηλαδή μετά την πρόθεση ή τις προθέσεις, αν το ρήμα είναι σύνθετο με δύο προθέσεις:

Π.χ. <i>παρο-λύω,</i>	<i>παρ-έλνουν</i>
<i>κατα-τάσσω,</i>	<i>κατ-έτασσον</i>
<i>δι-άγω,</i>	<i>δι-ηγών</i>
<i>συν-αισθάνομαι,</i>	<i>συν-ησθανόμην</i>
<i>κατ-οικίζω,</i>	<i>κατ-ώκιζον</i>
<i>ἐγ-χειρῶ,</i>	<i>ἐν-εχείρουν</i>
<i>προ-απο-στέλλω,</i>	<i>προ-απ-έστελλον</i>
<i>ἐγ-κωμιάζω,</i>	<i>ἐν-εκωμιάζον</i>
<i>προ-εξ-άγω,</i>	<i>προ-εξ-ηγών</i>

- 2) Όσα ρήματα αρχίζουν από **ρ**, όταν παίρνουν αύξηση, το διπλασιάζουν:

π.χ. *ρίπτω, ἔρριπτον, ἔρριψα, ἔρριφα.*

Σημ. Στην πραγματικότητα δεν είναι διπλασιασμός αλλά αφομοίωση:

σρέω > ἔσρεον > ἔρρεον

φράπτω > ἔφραπτον > ἔρραπτον (φ = δίγμμα).

- 3) Το αρχικό **ευ** στα απλά ρήματα ή μένει αμετάβλητο ή με την αύξηση γίνεται **ηυ**:

π.χ. *εὔδω (= κοιμούμαι), ηὔδον, ηὔδησα,*
εὔρισκω, ηὔρισκον και εὔρισκον, ηὔρον και εὔρον κτλ,
εὔχομαι, ηὔχόμην και εὔχόμην, ηὔξάμην και εὔξάμην, ηὔγμαι,
εὔθύνω, ηὔθυνον και εὔθυνον.

- 4) Τα παρασύνθετα ρήματα (= παράγονται από σύνθετα) που έχουν α' συνθετικό το επίρρημα **εὔ** (= καλά) συνήθως δεν παίρνουν αύξηση:

Π.χ. *εὐδαιμονῶ (<εὐδαίμων), εὐδαιμόνονν, εὐδαιμόνησα,*
εὐδοκιμῶ, εὐδοκίμουνν, εὐδοκίμησα,
εὐεργετῶ, εὐεργέτουνν, εὐεργέτησα,
εὐτυχῶ, εὐτύχουνν, εὐτύχησα.

Σημ. Τα ρήμ. *εὐδαιμονίζω, εὐδαιμονῶ, εὐδοκιμῶ, εὐθυμοῦμαι, εὐλαβοῦμαι, εὐπορῶ, εὐτρεπίζω, εὐτυγχῶ* και *εὐφραίνω* έχουν άλλοτε **εὔ-** και άλλοτε **ηὔ-** (σπανιότερα). Πρέπει να σημειωθεί ότι τα παρασύνθετα παίρνουν εσωτερική αύξηση, αν μετά το **εὔ-** υπάρχει βραχύ φωνήεν: *εὐορχῶ - εὐόρχουνν* κτλ. Αν μετά το **εὔ-** υπάρχει μακρό φωνήεν, τότε μένουν χωρίς αύξηση: *εὐωχοῦμαι - εὐωχούμην* κτλ. Αν ακολουθεί σύμφωνο, τότε ή κρατούν το **εὔ-** ή το τρέπουν σε **ηὔ-**.

- 5) Τα παρασύνθετα ρήματα με πρώτο συνθετικό άλλη λέξη, εκτός από πρόθεση, έχουν τη συλλαβική ή χρονική αύξηση στην **αρχή**, σαν να ήταν απλά:

Π.χ. *δυστυχῶ* (< *δυστυχής*), *ἐδυστύχουν*, *ἐδυστύχησα*,
οἰκοδομῶ, *ᾠκοδόμουν*, *ᾠκοδόμησα*,
μυθολογῶ, *ἐμυθολόγουν*, *ἐμυθολόγησα*,
 αλλά *δυσσαρεστῶ*, *δυσσηρέστουν*, *δυσσηρέστησα*.

- 6) Τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από μακρόχρονο φωνήεν κανονικά δεν έχουν χρονική αύξηση:

π.χ. *ἦκω*, *ἦκον* - *ᾠφελῶ*, *ᾠφέλουν* κτλ.

Σημ. Τα αρχικά *ᾱ* και *ῆ* στους ιστορικούς χρόνους γίνονται *η* και *η* (αναλογικά προς τα αρχικά *ᾱ* και *αι*).

π.χ. *ἄθλῶ*, *ἦθλουν* - *ἄργῶ*, *ἦργουν* - *ἄδω*, *ἦδον*.

- 7) Το αρχικό *ει* γίνεται κατά την αύξηση *η* μόνο στο ρήμα *εἰκάξω* - *ἦκαζον*, *ἦκασα* κτλ (αλλά και *εἴκαζον*, *εἴκασα* κτλ), στον παρατατικό του *εἶμι* - *ἦα* και *ἦειν* και του *οἶδα* - *ἦδειν* και *ἦδη*.

Σημ. Στα άλλα ρήματα το αρχικό *ει* μένει αμετάβλητο: *εἶργω* (= *εμποδίζω την είσοδο*), *εἶργον*, *εἶρξα*.

- 8) Οι προθέσεις *ἐν* και *σὺν* στα σύνθετα ρήματα, όταν βρεθούν μπροστά από την αύξηση, ξαναπαίρνουν την κανονική τους μορφή:

Π.χ. *ἐμ-μένω*, *ἐν-έμενον*
ἐλ-λείπω, *ἐν-έλειπον*
σὺλ-λέγω, *σὺν-έλεγον*
σὺμ-φωνῶ, *σὺν-εφώνουν*
σὺγ-κόπτω, *σὺν-έκοπτον*
σὺ-στρατεύω, *σὺν-εστράτεον*

- 9) Η πρόθεση *ἐκ*, όταν είναι α' συνθετικό στους τύπους που δεν έχουν αύξηση, γίνεται *ἐξ* μπροστά από την αύξηση *ε-* (και μπροστά από κάθε φωνήεν):

Π.χ. *ἐκ-βάλλω*, *ἐξ-έβαλλον*,
ἐκ-λέγω, *ἐξ-έλεγον*, *ἐξ-έλεξα*, *ἐξ-είλοχα*.

- 10) Όλες οι προθέσεις που λήγουν σε φωνήεν παθαίνουν έκθλιψη, εκτός από τις *πρὸ* και *περὶ*:

Π.χ. *ὑπο-βάλλω*, *ὑπ-έβαλλον*, αλλά
προ-βάλλω, *προ-έβαλλον* και *προὔβαλλον* (ο+ε = ου),
περι-βάλλω, *περι-έβαλλον*.

- 11) Το αρχικό *οι* κάποτε μένει αμετάβλητο:

Π.χ. *οἰωνίζομαι*, *οἰωνιζόμην*, (αλλά: *οἶομαι*, *ᾠόμην*).

- 12) Το αρχικό **ον** μένει χωρίς αύξηση:
Π.χ. οὐτάζω (= πλήττω), οὐταζον.
- 13) Ο τόνος μιας λέξης δεν μπορεί να ανεβεί πέρα από την αύξηση:
Π.χ. ἀφ-ἴγμαι, (προστ.) **ἀφ-ἴξο**, ἀφ-ίχθω, ἀφῖχθε κτλ
ἀπ-ἴγμαι, (προστ.) **ἀπ-ἴξο**, ἀπ-ήχθω κτλ.

6. Ανώμαλη αύξηση

α) Απλά ρήματα

1. Έχουν αύξηση **έ** (κανονική) και **ή** (ανώμαλη):
βούλομαι - ἐβουλόμην και ἠβουλόμην, ἐ(ἠ)βουλήθην και ἠβουλήθην
δύναμαι - ἐδυνάμην και ἠδυνάμην, ἐ(ἠ)δυνήθην
μέλλω - ἔμελλον και ἠμελλον.
2. Έχουν αύξηση **ει** αντί **η** τα ρήματα που αρχίζουν από **ε**:
ἐθίζω, **εἴθιζον** - ἐλίττω, **εἴλιττον** - ἔλκω, **εἴλκον** - ἔπομαι, **εἰπόμην** - περι-
έπω (= καλομεταχειρίζομαι ή κακομεταχειρίζομαι), **περι-εἶπον** - ἐργά-
ζομαι, **εἰργαζόμην** - ἔρπω, **εἶρπον** - ἐστιάω-ῶ, **εἰστίων** - ἔχω, **εἶχον** - ἐῶ,
εἶων.
- Σημ.:** Η ανωμαλία αυτή οφείλεται στην ύπαρξη ενός σ ή ρ (δίγαμα) στην αρχή του θέματος:
π.χ. σέχω - ἔσεχον - ἔεχον - εἶχον
ρ εργάζομαι - ἐφεργαζόμην - ἐεργαζόμην - εἰργαζόμην.
3. Έχουν συλλαβική αύξηση (**ε**), αν και αρχίζουν από φωνήεν:
ῶθῶ, ἐ-ῶθουν
ῶνούμαι, ἐ-ωνούμην
κατάγνυμι, (κατ-)έ-αξα.
- Σημ.:** Και αυτά τα ρήματα είχαν στην αρχή του θέματος ρ: ρωθέω-ῶ, ἐρῶθεον -οον κτλ.
- 4) Έχουν δύο συγχρόνως αυξήσεις, συλλαβική και χρονική:
ὄρῶ - (στον παρατατικό) **έώρων**,
ἀλίσκομαι - (στον β' αόρ.) **έάλων** (και ἤλων),
(άν)-οίγω - **(άν)-έωγον** - **άνέφξα**.

Σημ.: Έτσι και ἔοικα - ἐώκειν.

- 5) Το ρ. **έορτάζω** παίρνει τη χρονική αύξηση στη δεύτερη συλλαβή:
έώρταζον, έώρτασα (από το ἠόρταζον, ἠόρτασα: αντιμεταχώρηση).

β) **Σύνθετα και παρασύνθετα**

1. Έχουν την αύξηση στην αρχή, πριν από την πρόθεση, σαν να ήταν απλά (παρά τον κανόνα):

ἀμφιέννυμι,	ἠμφιέννυν,	ἠμφίεσα,	
ἐγγνάω,	ἠγγύων,	ἠγγύησα,	ἠγγύηκα
ἐμπεδώω,	ἠμπέδων,	ἠμπέδωσα,	
ἐμπολάω,	ἠμπόλων,	ἠμπόλησα,	ἠμπόληκα
ἐναντιόομαι,	ἠναντιούμην,	ἠναντιώθην,	ἠναντίωμαι
ἐπείγω,	ἠπειγον,	ἠπειξά,	
ἐπίσταμαι,	ἠπιστάμην,	ἠπιστήθην,	
καθέζομαι,	ἐκαθεζόμην,	ἐκαθέσθην,	
προοιμιάζομαι,	ἐπροοιμιαζόμην,	ἐπροοιμιασάμην,	
φροιμιάζομαι,	ἐφροιμιαζόμην,	ἐφροιμιασάμην.	

2. Έχουν την αύξηση άλλοτε στην αρχή (εξωτερική), σαν να ήταν απλά, και άλλοτε μετά την πρόθεση (εσωτερική):

διακονῶ,	ἐδιακόνουν και διηκόνουν,
ἐκκλησιάζω,	ἠκκλησιάζον και ἐξεκκλησιάζον,
καθεύδω,	ἐκάθευδον και καθηῦδον,
κάθημαι,	ἐκαθήμην και καθήμην,
καθίζω,	ἐκάθιζον και καθίζον.

3. Έχουν συγχρόνως δύο αυξήσεις, πριν από την πρόθεση και μετά την πρόθεση:

ἀμπέχω και **ἀμπίσχω**, ἤμπειχον, ἤμπισχον,
ἀμφι-γνοῶ, ἠμφεγνόουν, ἠμφεγνόησα,
ἀμφισβητῶ (ἀμφίς + βῆναι), ἠμφεσβήτουν, ἠμφεσβήτησα,
ἀν-έχομαι, ἠνειχόμην, ἠνεσχόμην,
ἀντιβολῶ, ἠντεβόλουν, ἠντεβόλησα,
ἐνοχλῶ, ἠνώχλουν, ἠνώχλησα,
δαιτῶ, (σύνθετο) - ἐδιήτων, -ἐδιήτησα,
(ἐπ)ανορθῶ (ἐπί + ἀνά + ὀρθῶ), ἐπηνώρθουν, ἐπηνώρθωσα,
ἀντιδικῶ, ἠντεδίκουν, ἠντεδίκησα,
οἰνοχῶ, ἐφονόχουν (και οἰνοχόουν) ἐφονοχόησα (και οἰνοχόησα),
ὄρω, ἐώρων, ἐώρακα,
παροινῶ, ἐπαρώνουν, ἐπαρώνησα.

Σημ.: Το ρήμα καταναλίσκω (κατά+ἀνά+άλισκω) παίρνει αύξηση μετά την α' πρόθεση: κατ-ηνάλισκον, κατ-ηνάλωσα.

7. Αναδιπλασιασμός

Οι συντελικοί χρόνοι (παρακείμενος, υπερσυντέλικος και συντελεσμένος μέλλοντας) έχουν στην αρχή του θέματός τους αναδιπλασιασμό σε όλες τις εγκλίσεις και στο απαρέμφατο και στη μετοχή.

1. Ομαλός αναδιπλασιασμός στα απλά ρήματα:

α) **Επανάληψη** του αρχικού συμφώνου του θέματος μαζί με ένα **ε**. Τέτοιο αναδιπλασιασμό παίρνουν τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει:

- i) από ένα απλό σύμφωνο εκτός από το **ῥ** και
- ii) από δύο σύμφωνα από τα οποία το πρώτο είναι άφωνο (κ, γ, χ - π, β, φ - τ, δ, θ) και το δεύτερο υγρό ή ένρινο (λ, ρ - μ, ν):

Π.χ. *λύω, λέ-λυκα, ἐ-λε-λύκειν*
παιδεύω, πε-παίδευκα, ἐ-πε-παιδεύκειν
τάττω, τέταχα, ἐ-τετάχειν
κρίνω, κέκρικα, ἐ-κε-κρίκειν
πνέω, πέ-πνευκα, ἐ-πε-πνεύκειν
χρωῶμαι, κέ-χρημαι, ἐ-κε-χρήμην.

Σημ. 1: Όταν το αρχικό σύμφωνο του θέματος είναι **δασύ (χ, φ, θ)**, τρέπεται στη συλλαβή του αναδιπλασιασμού στο αντίστοιχο **ψιλό (κ, π, τ)**:

π.χ. *χωρῶ - κε-χώρηκα, φύω - πέ-φυκα, θύω - τέθηκα.*

Σημ. 2: Στον υπερσυντέλικο η αύξηση μπαίνει πριν από τον αναδιπλασιασμό: *ἐ-λε-λύκειν.*

β) Η συλλαβική αύξηση

Τέτοιο αναδιπλασιασμό παίρνουν τα ρήματα των οποίων το θέμα αρχίζει:

- i) από ένα **διπλό σύμφωνο (ζ, ξ, ψ)** ή από **ρ**
- ii) από **δύο σύμφωνα** (όχι όμως το πρώτο άφωνο και το δεύτερο υγρό ή ένρινο)
- iii) από **τρία σύμφωνα**.

π.χ.	Ενεστώτας	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος	Συντελ. Μέλλοντας
	<i>ψεύδομαι</i>	<i>ἔψευσα</i>	<i>ἐψεύσμη</i>	<i>ἐψεύσομαι</i>
	<i>ῥέω</i>	<i>ἔρρηκα</i>	<i>ἔρρηκειν</i>	–
	<i>φθάνω</i>	<i>ἔφθακα</i>	<i>ἐφθάκειν</i>	–
	<i>(παρα)σκευάζω</i>	<i>(παρ)εσκεύακα</i>	<i>(παρ)εσκευάκειν</i>	–
	<i>στρέφω</i>	<i>ἔστροφα</i>	<i>ἔστροφειν</i>	–

Σημ.: Τα ρήματα που έχουν αναδιπλασιασμό **ε** δεν παίρνουν άλλη αύξηση στον υπερσυντέλικο:

ἔρριφα, ἐ-ρρίφειν - ἔ-σκεμμαι, ἐ-σκέμην - ἔ-φθαρκα, ἐ-φθάρκειν κτλ.

γ) Η χρονική αύξηση (α, ε>η, ο>ω, αι>η, οι>φ)

Τέτοιο αναδιπλασιασμό παίρνουν τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από φωνήεν (ή δίφθογγο):

π.χ.	ἀγγέλλω,	ἤγγελκα,	ἤγγέλκειν
	ἔρωτῶ,	ἤρώτηκα,	ἤρωτήκειν
	ὁμολογῶ,	ὠμολόγηκα,	ὠμολογήκειν
	αἰσθάνομαι,	ἤσθημαι,	ἤσθήμην
	οἰκῶ,	ᾔκηκα,	ᾔκήκειν.

2. Αναδιπλασιασμός στα σύνθετα και παρασύνθετα ρήματα

Τα σύνθετα και παρασύνθετα ρήματα κανονικά έχουν τον αναδιπλασιασμό όπου και την αύξηση:

α) μετά την πρόθεση (όπως και την αύξηση):

π.χ.	ἐγ-κωμιάζω,	ἐγ-κε-κωμιάκα,
	ἀπ-οικίζω,	ἀπ-όκικα,
	δι-αισθάνομαι,	δι-ήσθημαι,

β) στην αρχή (όπως και την αύξηση) (δες: §5,5)

δυστυχῶ (< δύστυχος), δε-δυστύχηκα
ἀδικῶ (< ἀδικος), ἠδίκηκα
ἄμνημονῶ (< ἄμνήμων), ἠμνημόνηκα.

Σημ.: Τα παρασύνθετα ρήματα που το α' συνθετικό τους είναι το επίρρημα εὔ συνήθως μένουν χωρίς αναδιπλασιασμό:

π.χ.	εὐεργετῶ - εὐεργέτηκα (και εὐηργέτηκα), εὐτυχῶ - εὐτύχηκα, εὐρίσκω - εὔρηκα (και ἤρηκα), εὐφημῶ - εὐφήμηκα κτλ.
------	---

3. Ανόμαλος αναδιπλασιασμός (αντίθετα με τον κανόνα, εξαιτίας φθωγικών παθήσεων ή από αναλογία):

- 1) γινώσκω - ἔ-γνωκα
γνωρίζω - ἐ-γνώρικα
- 2) κτῶμαι - κέ-κτημαι
μιμνήσκομαι - μέ-μνημαι (θ. μνη)
πίπτω - πέ-πτωκα (θ. πτω)
- 3) ἀνοίγω - ἀνέωχα, ἀνέωγμα (όμοιος με την αύξηση)
- 4) εἶκω (άχρηστο στον ενεστ.) - ἔοικα, ἐώκειν
- 5) (κατ-)άγνυμι - (κατ-)έ-αγα
ἀλίσκομαι - έ-άλωκα (και ἤλωκα)
ὄρω - έ-όρακα (και ἐώρακα)
ὠθοῦμαι - ἔ-ωσμαι
ὠνοῦμαι - ἐ-ώνημαι
- 6) ἐθίζω - εἶθικα (όμοιος με την αύξηση)
ἔλκω - εἶλκυκα

ἐργάζομαι – εἴργασμαι

ἐστιάω-ῶ – εἰστίακα

εἶω-ῶ – εἶακα

7) λαμβάνω – εἵληφα

λέγω – εἴρηκα

λαγχάνω – εἵληχα

(σνλ)λέγω – (σνν)εἶλοχα

(δια)λέγομαι – (δι)-εἵλεγμα

μείρομαι (ἀχρηστο στον ενεστ.) – εἶμαρται (= εἶναι πεπρωμένο)

ἔθω (ἀχρηστο στον ενεστ.) – εἶωθα

4. Αττικός αναδιπλασιασμός

Αττικό αναδιπλασιασμό έχουν μερικά ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από **α, ε ή ο**.

Είναι η επανάληψη των δύο πρώτων φθόγγων του θέματος και συγχρόνως η έκταση του πρώτου φωνήεντος αυτού (που τώρα είναι πλέον εσωτερικό), δηλαδή του **α ή ε → η** και του **ο → ω**:

ἀγείρω,	ἀγ-ήγερα,	ἡγ-ηγέρειν	ἐρίζομαι,	ἐρ-ήρισμαι,	ἐρ-ηρίσμην
ἄγω,	ἀγ-ήοχα,	ἡγ-ηόχειν	ἐμέω,	ἐμ-ήμεκα,	ἐμ-ημέκειν
ἀκούω,	ἀκ-ήκοα,	ἡκ-ηκόειν	ἔρχομαι,	ἐλ-ήλυθα,	ἐλ-ηλύθειν
ἀλείφω,	ἀλ-ήλιφα,	ἀλ-ηλίφειν	ἐσθίω,	ἐδ-ήδοκα,	ἐδ-ηδόκειν
ἀρέσκω,	ἀρ-ήρεκα,	ἀρ-ηρέκειν	ὄλλυμι,	ἀπ-ολώλεκα	ἀπ-ωλ-ωλέκειν
ἀρόω,	ἀρ-ήροκα,	ἡρ-ηρόκειν	ὄλλυμαι,	ἀπ-όλ-ωλα,	ἀπ-ωλ-ώλειν
ἐγείρω,	ἐγρ-ήγορα,	ἐγρ-ηγόρειν	ὄμνυμι,	ὄμ-ώμοκα,	ὄμ-ωμόκειν
ἐγείρομαι,	ἐγ-ήγερομαι,	ἐγ-ηγέρομην			
ἐλαύνω,	ἐλ-ήλακα,	ἐλ-ηλάκειν	ὄράω,	ὄπ-ωπα,	ὄπ-ώπειν
ἐλέγχομαι,	ἐλ-ήλεγμαι,	ἐλ-ηλέγμην	ὄρύττω,	ὄρ-ώρουχα,	ὄρ-ωρούχειν
ἐρείδω,	ἐρ-ήρεισμαι,	ἐρ-ηρείσμην	φέρω,	ἐν-ήνοχα,	ἐν-ηνόχειν
ἐρείπω,	ἐρ-ήριμμα,	ἐρ-ηρίμμην			

Σημ. 1: Χρονική αύξηση στον υπερσυντέλικο παίρνουν όσα από τα παραπάνω ρήματα αρχίζουν από **α ή ο**:

π.χ. ἀκήκοα - ἡκηκόειν, ὀμώμοκα - ὀμωμόκειν, ὄλωλα - ὄλώλειν, ὀρώρουγμα - ὀρωρούγην.

Σημ. 2: Όλα τα είδη του αναδιπλασιασμού διατηρούνται σε όλες τις εγκλίσεις, στο απαρέμφατο και στη μετοχή του παρακειμένου:

Π.χ.	Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική	Απαρέμφατο
	λέλυκα	λελύκω και λελυκῶς ᾧ	λελύκοιμι και λελυκῶς εἶην	λελυκῶς ἴσθι	λελυκέναι μτχ. λελυμένος
	ἤρημαι	ἤρημένος ᾧ	ἤρημένος εἶην	ἤρησο	ἤρησθαι μτχ ἤρημένος

5. Ενεστωτικός αναδιπλασιασμός

Είναι η επανάληψη του αρχικού συμφώνου του θέματος με ένα **ι**. Ο ενεστωτικός αναδιπλασιασμός υπάρχει μόνο στο χρονικό θέμα του ενεστώτα και του παρατατικού, εκτός από τα ρήματα *βιβάζω* και *διδάσκω*, που φυλάγουν τον ενεστ. αναδ. σε όλους τους χρόνους και τα παράγωγα.

Ρήματα που έχουν **ενεστωτικό αναδιπλασιασμό** είναι τα εξής:

<i>βιβάζω</i>	<i>ΐστημι</i>	<i>πιπράσκω</i>
<i>βιβρώσκω</i>	<i>ΐσχω</i>	<i>πίπτω</i>
<i>γίγνομαι</i>	<i>κίχρημι</i>	<i>τίθημι</i>
<i>γιγνώσκω</i>	<i>μιμνήσκω</i>	<i>τίκτω</i>
<i>διδάσκω</i>	<i>δίνημι</i>	<i>τιτράω</i> (ή <i>τιτραίνω</i> ή <i>τετραίνω</i>)
<i>δίδωμι</i>	<i>πίμπλημι</i>	
<i>ΐημι</i>	<i>πίμπρημι</i>	<i>τιτρώσκω</i>

Σημ.: Σε πολλά από αυτά τα ρήματα έχει προηγηθεί συγκοπή ή προστέθηκε το πρόσφμα **σκ**:

γι-γν-ομαι < γι-γέν-ομαι,
πί-πτ-ω < πι-πέτ-ομαι, τί-κτ-ω < τι-τέκ-ομαι,
βι-βρώ-σκ-ω, γι-γνώ-σκ-ω κτλ.

8. Δυϊκός αριθμός

1. Καταλήξεις δυϊκού αριθμού των ρημάτων

Εγκλίσεις	Ενεργητική φωνή		Μέση φωνή	
	α' πρόσ.	β' πρόσ.	α' πρόσ.	β' πρόσ.
Οριστική αρκτικών χρόνων	-τον	-τον	-σθον	-σθον
Οριστική ιστορικών χρόνων	-τον	-την	-σθον	-σθην
Υποτακτική	-τον	-τον	-σθον	-σθον
Ευκτική	-τον	-την	-σθον	-σθην
Προστακτική	-τον	-των	-σθον	-σθων

Σημ.: Για το σχηματισμό του δυϊκού αριθμού των ρημάτων παίρνουμε υπόψη το β' πληθ. του χρόνου και της εγκλίσης που θέλουμε να σχηματίσουμε και το χαρακτηριστικό φωνήεν κάθε εγκλίσης (οριστ. **ε**, υποτ. **η**, ευκτ. **οι**, προστ. **ε**).

2. Παραδείγματα

α) Λύω

ΧΡΟΝΟΙ	ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ			
	Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική
Ενεστώτας	λύ-ετον (α')	λύ-ητον	λύ-οιτον	λύ-ετον
	λύ-ετον (β')	λύ-ητον	λυ-οίτην	λυ-έτων
Παρατατικός	ἔλυ-ετον ἔλυ-έτην			
Μέλλοντας	λύ-σετον λύ-σετον		λύ-σοιτον λυ-σοίτην	
Αόριστος	ἔλυ-σατον ἔλυ-σάτην	λύ-σητον λύ-σητον	λύ-σαιτον λυ-σαίτην	λύ-σατον λυ-σάτων
Παρακείμενος	λελύ-κατον λελύ-κατον	λελύ-κητον λελύ-κητον και λελυκότε, -κυία, -κότε ἦτον, ἦτον	λελύ-κοιτον λελυ-κοίτην και λελυκότε κτλ εἶητον - εἶήτην	λελυκότε κτλ. ἔστων - ἔστων
Υπερσυντέλ.	ἔλελύ-κετον ἔλελυ-κέτην			

β) Λύομαι

ΧΡΟΝΟΙ	ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ			
	Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική
Ενεστώτας	λύ-εσθον (α')	λύ-ησθον	λύ-οισθον	λύ-εσθον
	λύ-εσθον (β')	λύ-ησθον	λυ-οίστην	λυ-έσθων
Παρατατικός	ἔλυ-εσθον ἔλυ-έσθην			
Μέλλοντας	λύ-σεσθον λύ-σεσθον		λύ-σοισθον λυ-σοίστην	
Αόριστος	ἔλυ-σασθον ἔλυ-σάσθην	λύ-σησθον λύ-σησθον	λύ-σαισθον λυ-σαίστην	λύ-σασθον λυ-σάσθων
Παρακείμενος	λέλυ-σθον λέλυ-σθον	λελυμένω -α -ω ἦτον - ἦτον	λελυμένω -α -ω εἶητον - εἶήτην	λέλυ-σθον λελύ-σθων
Παθ. Μέλλον.	λυ-θήσεσθον λυ-θήσεσθον		λυ-θήσοισθον λυ-θησοίστην	
Παθ. Αόριστος	ἔλυ-θήτην ἔλυ-θήτην	λυ-θηήτον λυ-θηήτον	λυ-θειήτον λυ-θειήτην	λύ-θηήτον λυ-θηήτων